

Rejtett stratégiák

Az immáron másodízben újragondolt, 1998-ban készült NKNS az eddig ismert más nemzeti stratégiák közül sokkal jobban megvalósítja az IUCN elvárásait egy kns által megszólítandó célcsoportok, intézmények és taglalt tartalmak dolgában. Az IUCN azt várja, hogy egy kns lépjen ki az iskolából, tárja ki annak kapuját és igyekezzon az élet összes lehetséges körében, szintjén élni a környezeti nevelés eszközeivel. A magyar NKNS témaköreinek ajánlásai – az elméleti háttér felvázolásán túl – megszólítják a magánélet, a társadalmi környezet, a gazdaság és a civil élet, a jog és a kormányzat különféle tereiben működőket. Az intézményes – az iskolában, az iskola körében folyó - környezeti nevelés „csak” egy, gazdagon taglalt, az oktatásügyben érintett minden korosztályra és annak minden fázisában tanuló és dolgozó szereplőjére kidolgozott témakör.

Az NKNS a társadalmi és szakmai élet színtereit veszi sorra. Döntés kérdése azonban, hogy az interdiszciplináris alapozású, remélhetőleg holisztikus szemléletű – az iskolában tantárgyköziként ajánlott környezeti nevelés mely lehetséges tárgyait, helyszíneit választjuk kiinduló dimenzióknak. Újabb és újabb tudományágokról és tantárgyakról állapítható meg, hogy területük határos a környezeti neveléssel. Egy nemzeti szintű környezeti nevelési stratégia sokféle féle tematikus elrendezés, rendszer közül választhatna.

A 2009-ben újragondolt *Stratégia* tartalomjegyzéke a társadalmi élet gyarapodó színtereit tünteti föl fejezeteiként. Nyilvánvaló az igény, hogy a természettudományos tárgyak kínálta kognitív ismeretek lehetséges társadalmi alkalmazásait, a mindennapi életben és annak helyszínein való használatát stratégiai célként tűzzük ki.

Az 1998. évi *NKNS* megújításával foglalkozó első munkaülésen tapasztalható volt, hány korábbi számon kért szempont vagy hiányolt kíváncsóság benne van a szövegben – a Bevezetésben vagy az Alapelvekben, az Eszközök között, vagy csupán nem idézve, egy kevésbé népszerű fejezetben. Az elkészülte utáni időszakban ugyanis a *Stratégia* egyre több kézen forgott, s közben szubjektívvé is vált, leülepedett, és kimutatta csomópontjait: ott és annyiszor, ahányszor az egyes megállapításokat idéztük, vagy eszünkben tartottuk. Az élet, a használat felülírta a szerkesztők által kialakított struktúrát. Egy zsák hulladékot az osztályban kiöntő rendhagyó óra (No, mi ez, szemét vagy kincs?) már bevett a környezeti nevelő számára. Most a 0- km-es ebéd az újdonság: a helyi termékek felé fordulás és a karbonsemleges viselkedés. Az élet kínál újabb, eddig rejtőző stratégiai pontokat feladatunk számára.

Azonban rejtve, embrionális állapotban, számos további, még ki nem fejtett stratégiai gondolkodási lehetőség lappang ebben az egyben is. A tartalomjegyzék csupán néhány lehetséges dimenzió mentén terül el, s jól meg kellett választani, mi kerüljön erre a tengelyre. Más-más

választott tengely, gondolatsor a maga fő szempontját tüntetné ki, veszítene el, viszont így egyéb tényezőket. Lehetne például következetesen az emberi életkorokra, életciklusokra környezeti nevelési stratégiát készíteni, több teret engedve a személyiségpszichológiának. A parlament által elfogadott törvényekből viszont az államigazgatás származtathatna előbb-utóbb

környezeti nevelési stratégiát, annak szintjei és színterei, feladatai és felelősei szempontjai

szerint. – A készülő Nemzeti Fenntartható Fejlődés stratégiája megkövetelheti ezt. Ekkor az egyes fejezetek nyilván kevésbé átéltek lesznek, erdőn-mezőn szisztematikusan végighúzódik majd a jogkövetés, a bürokrácia – a közigazgatás lehetőségeinek– vezérfonala. Földrajzi tengely mentén, a tájakra építve is tervezhetnénk a környezeti nevelést, vagy különös sarokpontul akár az ismeretelméletet is választhatja valaki.

Vajon ezzel a *Stratégiával*, ezzel a tartalomjegyzékkel mi a legtöbbet használt gondolkodási tengelyt választottuk? A *Stratégia* a fenntartható életvitelre nevelést szolgálja, amikor a gazdasági és a társadalmi élet terén egyaránt kereskedik, sőt, a magánéletre is hatást kíván kifejteni. Mivel az ehhez szükséges tennivalók leírása szinte lehetetlen, az irányultság, a gondolkodási és cselekvési módszer átadása lehet a fő cél. Az ilyen munka előkészítéseképpen valaki üljön le gondolatban egy jól kiválasztott – erdő sarkán, és várakozzék. Előbb-utóbb sorra felbukkannak majd azok a személyek, csoportok vagy ügyek, melyek érdekviszonyaikkal belépnek egy fenntartható erdőt célként felfogó gondolatmenetbe: óvodások, táborozók, bútorgyárosok, exportjoggal rendelkezők, erdőfelügyelők, kullancsok, olasz vadászok, karácsonyfa-kereskedők és tolvajok, az MME, az odvas keltike, a favágók szakszervezete és a gyümölcszedő szegényasszony, a borz és az osztrák tereplovas, a „megélhetési bűnözők” és a mountain-bike versennyel a talajt letúrók, no meg a szomszéd falu hagyományőrzői. S ha óravázlatot vagy programot írunk, ha ezért nyomon akarjuk követni érveléseik kapcsolódási pontjait, ha kompromisszumokat szeretnénk javasolni, ha fel nem tárt összefüggésekre hívnánk fel a figyelmet, akkor valószínűleg megnyálazott mutatóujjal lapozgatunk majd ide-oda *Stratégiánkban*, vajon melyik fejezetben találunk fogódzót. Erdőről szóló fejezetet nem találunk, noha az erdővédelem a KN egyik legfontosabb ügye lehet. Keressük a rejtőzködő, a fejezeteken áthúzódozó stratégiát, amely ott és akkor segít a mondandók, a teendők összegyűjtésében. A *Stratégia* ilyenén használata annak újabb dimenzióját alkotja meg.

Alighanem a legtöbb környezeti nevelőnek van saját stratégiája. (Miért is ne?) A Wageningenből érkezett kollega két KNS-t emleget. Az egyik a merített színes papírra nyomtatott nemzeti kurrikulum, a másik pedig a mellette tartott számárfüles, összefirkált füzet, amelybe a tanár a helyben megfigyelhető és védhető állatokról és növényekről szóló mondanivalóit rendezte vázlatba, az évről évre „visszacsatolt” saját programjához apróbetűs kiegészítéseket beszúrva. A kettő közül, a holland kolléga szerint a füzet a fontosabbik.

Ha valaki az élővilág részeit keresi, a *Stratégia* fejezetei között ilyent nem talál. Az egyes természeti elemek feltárása, védelmének módozatai különféle földrajzi és társadalmi környezetben szintén témája lehetne egy stratégiának. Ennél fogva dolgozhatnánk akár egy „vizes” vagy talajvédelmi nevelési stratégia mentén is. Végigsorolhatnánk, mi mindent kell tanulnunk a talaj érdekében – az óvodásoktól és iskolásoktól, az akadémiai és az országgyűlésig, nem beszélve a civilekről, az erdészekről, a földművelésügyről és az önkormányzatról. Visszaidézhetnénk, mit kapott hajdan az idős gazdáktól és a tehenektől. Mi történik a talajjal az Európai Közösséghez csatlakozásunk után? Mi nem? És így tovább, analitikusan haladhatnánk, véges-végig valamennyi természeti tárggyal és élőlényel. Csupán annyi volna a különbség, hogy egy mátrix oszlopait és sorait felcseréljük, és – mondjuk – a víz- vagy a klímavédelem avagy a méltányos –helyi – kereskedelem pedagógiája felől látogatnánk végig a lehetséges társadalmi színtereket.

Témakör lehetséges előfordulása (pld.)	Egy természeti elem: a víz	Egy globális téma: klímabarát életmód, karbonsemleges viselkedés	Egy helyi érdek: fenntartható fogyasztás, méltányos kereskedelem	Helyi fennértékek, p tennivaló
I. Bevezetés...				
II. NKNS elméleti háttere				
1. A fenntarthatóság pedag.		X	X	X
2. Értékek és alapelvek			X	X
3. A KN pedagógiai háttere				
4. Minőségbizt. a KN-ben				
III. Magánélet				
1. Anyagi kultúra	X			X
2. Család, háztartás, életmód	X	X	X	X
3. Egészségfejlesztés	X	X		
4. Szabadidő, turizmus	X	X	X	X
IV. Társadalmi környezet				
1. Hagyományok	X		X	X
2. Művészetek				
3. Tudomány	X	X		
4. Vallás	X			X
5. Gazdaság	X	X	x	X
6. Jog	X	X		
7. Önkormányzat	X	X		X
8. Civil közélet			X	X
9. Környezeti információ	X	X		
10. Kommunikáció, média	X	X	X	
11. A KN finanszírozása				
12. Nemzetközi együttm.	X	X		
V. Az intézményes KN				
1. Az életkorok sajátosságai				
2. Iskolás kor előtti KN	x	X	X	X
3. Tanóra, tantárgy	X			
4. Isk., tanórán kívüli KN	X	X	X	X
5. Megújuló tantervek	X	X	X	X
6. Iskolán kívüli KN	X	X	X	X
7. Szakképzés	X	X		
8. Felsőoktatás	X	X		
9. Pedagógusképzés		X		X
10. Felnőttoktatás	X	X	X	X

VI. A megvalósítás felé				
1. A KN eszkörendszer				
2. A Stratégia megvalósításáért				
Javasolt új fejezetek:				
Munkahely	X	X	x	X
Közlekedés	x	x		x

Azt azonban már most is sejtjük, hogy akármennyit tanulunk, mégis csupán egy részletét tapogatójuk a hatalmas rendszernek, mint elefántot a vakok. Mennek a hindu vakok az indiai országúton. Szembejön egy elefánt. Rát teszi a kezét az első vak az elefánt kemény bőrös, szörtelen, piszkos oldalára – legyenek mászkálnak rajta –, és felkiált: „Íme, már tudom milyen az

elefánt, akár egy fal!” „Dehogy!” – mondja, aki a lábát tapogatója. „Egészen oszlopra hasonlít.”

„Hiszen ez egy kötél!” – mondja az elefánt farkát szorongatva a harmadik. „Nincs igazatok!” – így a negyedik, aki az agyarárt találta megfogni. „Az elefánt lándzsához hasonlít.” „Legyező, legyező!” – tapsikol az ötödik az elefánt fülének. Végül a hatodik inas karjával átnyalábolja az elefánt ormányát, az állat békésen tűri. A vak arcában féhéren villan az ég felé a szemgolyó.

„Semmi máshoz nem hasonlít, csak a kígyóhoz. Hiszen a kezemben tartom ezt a tekeredő, rugalmas, hajlékony csövet, a vége valamicskét nedves és hideg. Izmos és hatalmas kígyóra hasonlít, amint ezt finom, érzékeny, vak tapintásom útján tapasztalom.”

„Hála, hála, hála!” – vonulnak el a vakok. „Most már tudjuk, milyen az elefánt.”

Az analízis mélyéből jó visszaemelkedni olykor a felszínre, megpihenni úgy mond az egészlegesség,

a teljességigény, a holizmus nagy tenyerén. Holisztikus képet a világról a tudomány nem, csak más megismerési rendszerek adhatnak: a művészet vagy a hagyomány, a mítosz. A személyiség, az

egy ember tudatának az életről szerzett élménye egy-egy villanásra összefoglalhatja ... azt, hogy hemzseggel él... , hogy ég a napmelegtől ... , hogy óriás... , hogy dajkál... , hogy elmondhatatlanul apró részeként lüktetek, élek, óriás vagyok, dajkások magam is. S mert a holisztikus átélés pirinkó időhasadéka prolongálhatatlan – noha újra és újra meglátogatható –, az illető visszazuhan, mondjuk a gyöngybagoly-védelem konkrét részleteihez. Szerencsés azonban, ha munkája közben rugalmasan nyitogatja az analitika és a holisztika ajtaját, és ötvözi mindazt, amit e kettőtől közösen kaphat.

Ezért van, hogy ennek a *Stratégiának* kiindulópontja az ember. Magát, saját érdekét akarja menteni és magyarázni, miközben korcsoportok és társadalmi szerepek, hatalmi ágak, köz- és magánszféra szerint gondolja végig a többi élőlény és az élőhelyek megmentéséhez szükséges meggyőzés módozatait. Tőle, az embertől is indulhat a gondolatmenet, csak becsületesen jusson el az éghajlathoz és a hulladékhoz, a nagyzezerjófűhöz, a gyurgyalagokhoz és a „nap-lopó” kollektor-építőkhöz. A specialista, az analitikus pedig, ha nemcsak megismerni, hanem védeni is kívánja szeretett tárgyát, eljut majd a neveléshez is, mint eszközhöz, s a környezeti nevelés nagy báltermében összefogózik majd a többi szempont képviselőjével.

Ki-ki tehát, aki csak rejtve találja meg a maga stratégiáját, vegye meg az ÁPISZ-ban leendő számárfüles füzetét és egy nagy ceruzát, „fogjon nyomot” a *Stratégiában*, és kövesse, gondolja végig a magáét. A sok rejtett stratégia kibontása adja meg majd emennek a még gazdagabb életét.

Vásárhelyi Judit